

Ганна Басавя

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
(г. Мінск, Беларусь)

МОЎНЫЯ ПРАБЛЕМЫ Ў МІЖКУЛЬТУРНЫХ ЗНОСІНАХ

Міжкультурныя зносіны – гэта працэс камунікатыўнага ўзаемадзеяння паміж індывідамі, што з’яўляюцца носьбітамі розных культур і маюць свой уласны моўны код. Валоданне сістэмай зносін не з’яўляецца гарантыяй адэкватнага карыстання ёй ва ўмовах рэальнай камунікацыі. Акрамя ўласна моўных ведаў, удзельнікам міжкультурных зносін неабходны адэкватныя інтэракцыянальныя і кантэкставыя веды і інш.

Ключавыя словы: міжкультурная камунікацыя; моўныя праблемы; тэрэатыпы; глабалізацыя.

Сучаснаму цывілізаванаму чалавеку ўласціва ўсведамленне ўзаемазвяззі, цэласнасці свету і неабходнасці ў міжкультурным узаемадзеянні і супрацоўніцтве. Працэсы глабалізацыі ў свеце праектуюцца на сістэму моўнай адукацыі ў плане міжкультурных кантактаў. У прыватнасці, назіраецца арыентацыя на геапалітычныя мэты ў межах еўрапейскай агульнасці (вылучэнне агульных каштоўнасцей, мэт, адукацыйных стандартаў, сацыякультурных партрэтаў спецыялістаў і г. д.). Здольнасць асобы да міжкультурнай камунікацыі арыентавана найперш на ўлік адрознага, нацыянальна-спецыфічнага, на перавагу адрознага тоеснаму ў кантактуючых культурах, што адпавядае сучасным даследаванням у тэорыі моў і культур.

Міжкультурныя зносіны – гэта працэс камунікатыўнага ўзаемадзеяння паміж індывідамі, што з’яўляюцца носьбітамі розных культур і маюць свой уласны моўны код, канвенцыі паводзін, каштоўнасцяў, ўстаноўкі, звычаі і традыцыі. Мінімальна адзінка камунікацыі ў міжкультурных зносінах – дыскурсіўная падзея, якая ўяўляе сукупнасць камунікатыўна значных прагматычна кагерэнтных маўленчых і немаўленчых дзеянняў яе ўдзельнікаў, накіраваных на дасягненне агульнай камунікатыўнай мэты. Камунікатыўна значныя паводзіны індывіда абумоўлены яго прыналежнасцю да пэўнай сацыякультурнай і моўнай агульнасці. У працэсе камунікацыі кожны яе ўдзельнік як моўная асоба выступае адначасова і як індывід, і як член тых ці іншых сацыяльных груп, і як прадстаўнік пэўнай нацыянальна-культурнай агульнасці, таму што ў яго свядомасці ўтрымліваюцца і індывідуальныя, і сацыяльна-групавыя, і нацыянальныя, і ўніверсальныя веды, і кожны з гэтых відаў ведаў адыгрывае сваю ролю ў камунікатыўнай дзейнасці чалавека. Зыходзячы

з гэтых ведаў усвядомлена ці неўсвядомлена камуніканы рэалізуюць свае дыскурсіўныя стратэгіі як пры спараджэнні, так і пры ўспрыманні маўлення, дзе найперш прэвалююць кантэкставыя, інтэракцыянальныя і моўныя веды. Апошнія складаюць базу кодавых ведаў камунікантаў і ўключаюць веды фанетыкі, лексікі, граматыкі, моўных спосабаў арганізацыі і рэалізацыі маўленчых актаў і інш.

Як правіла, у прадстаўнікоў адной сацыякультурнай агульнасці многія з гэтых паказчыкаў істотна супадаюць. Гэта прадвызначае падабенства іх камунікатыўных чаканняў, а таксама стратэгіі і форм іх маўленчых паводзін. У носьбітаў пэўных моўных культур гэтыя паказчыкі могуць істотна адрознівацца, таму ў працэсе міжкультурнага ўзаемадзеяння яго ўдзельнікі часта выступаюць з уласнымі камунікатыўнымі чаканнямі, дэтэрмінаванымі сацыяльным і дыскурсіўным вопытам сваёй культуры, а таксама стэрэатыпамі ў адносінах да іншакультурных партнёраў па камунікацыі.

Вядома, што праблемы лінгвістычнага характару часам выклікаюць складанасці пры зносінах з прадстаўнікамі іншых культур. Найбольш складаныя з іх – семантычныя. Бар’еры семантычнага характару ў працэсе міжкультурнай камунікацыі абумоўлены безэквівалентнасцю ці няпоўнай эквівалентнасцю лексікі, рознымі значэннямі, што прыпісваюцца «эквівалентным» словам, амбівалентнасцю, неадназначнасцю інтэрпрэтацыі моўных выразаў, абумоўленай рознымі культурнымі традыцыямі, выкарыстаннем дыялектаў, слэнгаў, ідыяматычнах выразаў, наяўнасцю сэнсавых адценняў.

Выкарыстанне мовы ў якасці сродку міжкультурных зносін шмат у чым вызначаецца становішчам той ці іншай краіны ў свеце. Так, калі ўплыў Савецкага Саюза быў у зеніце, руская мова была мовай міжкультурных зносін ад Прагі да Ханоя. Спад савецкай магутнасці суправаджаўся паралельным зніжэннем выкарыстання рускай мовы ў якасці другой. Як і ў выпадку з іншымі формамі культуры, узмацненне магутнасці спараджае як лінгвістычны гонар носьбітаў мовы, так і стымулы для іншых вучыць гэтую мову. Адразу ж пасля падзення Берлінскай сцяны і аб’яднання дзвюх Германій немцы, якія на міжнародных сустрэчах звычайна і добра гаварылі па-англійску, пачалі актыўна карыстацца нямецкай мовай. Японская эканамічная магутнасць стымулявала вывучэнне японскай мовы неяпонцамі, а эканамічнае развіццё Кітая спараджае аналагічны бум у адносінах да кітайскай мовы. У Ганконгу кітайская мова імкліва выпяняе англійскую з пазіцыі дамінуючай. З улікам ролі кітайцаў, якія жывуць у іншых краінах

Паўднёва-Усходняй Азіі, кітайская мова стала мовай, на якой вядзецца значная частка міжнароднага гандлю ў гэтым рэгіёне [4, с. 85–86].

Уваходжанне ў свет іншамоўнай культуры прадугледжвае змены каштоўнасных арыенціраў асобы, адносіны да сацыяльна значных артэфактаў – адукацыі, прафесіі, мовы, камунікацыі, традыцый, норм. Акрамя таго, культурныя і прафесійныя кантакты, што ўсё больш пашыраюцца, актуалізуюць неабходнасць грамадства ў мабільным, кампетэнтным спецыялісце, які свабодна валодае замежнымі мовамі, што на сёння становіцца не толькі абавязковым элементам прафесійнай падрыхтоўкі, але і істотным фактарам індывідуальнага самаразвіцця ў зместава сэнсавай прасторы выбранай прафесійнай кампетэнцыі. Правільнае працтыганне камунікатыўных знакаў у чужой культуры на гэтых узроўнях дазваляе паспяхова наладжваць стасункі з абсалютна рознымі суразмоўцамі.

Як вядома, вербальная камунікацыя з'яўляецца найбольш даследаванай разнавіднасцю чалавечай камунікацыі і найбольш універсальным спосабам перадачы думкі. Маўленчы бок камунікацыі мае складаную шмат'ярусную структуру і выступае ў шматлікіх стылістычных разнавіднасцях (розныя стылі і жанры, размоўная і літаратурная мова, дыялекты і сацыялекты і інш.). Паколькі словы маюць больш шырокую семантыку, чым уласна абазначэнне прадметаў, вывучэнне замежных моў прадугледжвае засваенне міжкультурных неадпаведнасцей у некаторых паняццях, якія не з'яўляюцца проста знакамі для абазначэння прадметаў. Нават цалкам перакладзеныя лексемы маюць розную культурную і камунікатыўную каштоўнасць у розных культурах (напрыклад, *хлеб*, *грошы*). У сувязі з гэтым канцэптualaнае ўтрыманне ідэнтычных лексем у розных мовах можа істотна адрознівацца.

Адрозненні ў вербальных, або маўленчых, сістэмах камунікацый неадкладна выяўляюцца для любога, хто апынуўся ў іншай культуры. Амерыканец, які вандруе ў Брытаніі ці ў Аўстраліі, несумненна зразумее суразмоўцу, аднак адрозненні ў вымаўленні, у дачыненні да часу і ў значэннях слоў будуць відавочныя. Напрыклад, выраз *to table a report or motion* у ЗША азначае 'адкласці дыскусію', у той час як у Англіі гэта азначае 'зрабіць справу прыярытэтнай'. Працэс літаральнага перакладу ўскладняецца слэнгавымі выразамі, сімвалічным значэннем, асацыяваным са словам, а таксама адсутнасцю некаторых лексем у роднай мове. Напрыклад, на Блізкім Усходзе, называючы тую ці іншую катэгорыю прадметаў, спажаўцы нярэдка звяртаюцца да назвы вядучай

маркі ў гэтай катэгорыі. Так, усе пральныя парашкі абазначаюцца імі як *Tide*. У нас капіравальныя апараты называюць *ксеракс* незалежна ад фірмы-вытворцы, замест, напрыклад, *капіры*, і г. д. [1, с. 132].

Моўныя складанасці могуць мець палітычную аснову. Так, многія сталыя карэйцы валодаюць японскай мовай, паколькі Карэя была пад акупацыяй Японіі да і падчас Другой сусветнай вайны. Аднак яны адмаўляюцца карыстацца японскай мовай, нават калі ведаюць яе. Аналагічна французы, незадаволеныя міжнароднай экспансіяй англійскай мовы, нярэдка не жадаюць размаўляць па-англійску [2, с. 221].

Унутры адной культуры таксама можна ўбачыць адрозненні ва ўжыванні слоў. Напрыклад, да дзеючага манарха звяртаюцца «Ваша вялікасць». Статусная функцыя маўлення адзначаецца і ў звароце да старэйшага па званні ў войску. Розную статутнасць можна таксама адзначыць у вітальных формах (*прывітанне* і *дзень добры*). Выбар слоўных сродкаў спрыяе фарміраванню і разуменню пэўных сацыяльных сітуацый. Камплімент жанчыне не заўсёды сапраўды гаворыць пра тое, што яна добра выглядае. Гэты «камунікатыўны ход» хутчэй усталёўвае розныя сацыяльныя статусы камунікантаў. Ніводная культура не дапускае выкарыстання забароненай лексікі, інвектываў, абразлівых слоў ці выразаў, якія могуць пакрыўдзіць, закрануць пачуцці, абразіць годнасць суразмоўцы ці прысутных.

Навучыць зносінам, навучыць разумець і размаўляць на іншай мове – гэта задача ўскладнена і тым, што камунікацыя – не толькі вербальны працэс, эфектыўнасць якога, акрамя ведання мовы, залежыць ад мноства іншых фактараў: умоў і культуры зносін, правіл этыкету, невербальных сродкаў выражэння, наяўнасці глыбокіх фонавых і культуралагічных ведаў і г. д. Камунікацыя, на думку С. Г. Тэр-Мінасавай, кіруе людзьмі, іх жыццём, іх паводзінамі, іх пазнаннем свету і саміх сябе як часткі гэтага свету. І любая спроба асэнсаваць камунікацыю паміж людзьмі, зразумець, што садзейнічае ёй і што перашкаджае, важная і апраўданая, таму што зносіны – гэта модус існавання чалавека [3, с. 35].

Валоданне сістэмай зносін не з'яўляецца гарантыяй адэкватнага карыстання ёй ва ўмовах рэальнай камунікацыі. Акрамя ўласна моўных ведаў, удзельнікам міжкультурных зносін неабходны адэкватныя інтэракцыянальныя і кантэкставыя веды, а таксама талерантнасць і асабліва сацыякультурная чулівасць, якая дазваляе пераадолець уздзеянне стэрэатыпаў і адаптавацца да зменлівых умоў камунікатыўнага ўзаемадзеяння пры кантакце з прадстаўнікамі розных моўных культур.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Измайлова, М. А. Деловое общение / М. А. Измайлова. – М. : Дашков и Ко, 2009. – 251 с.
2. Тен, Ю. П. Культурология и межкультурная коммуникация / Ю. П. Тен. – Ростов н/Д : Феникс, 2007. – 328 с.
3. Тер-Минасова, С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово, 2000. – 624 с.
4. Хантингтон, С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон ; пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603 с.

Елена Белякова

*Гомельский государственный профессиональный лицей строителей
(г. Гомель, Беларусь)*

**ТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧАЩИХСЯ
НА ФАКУЛЬТАТИВНЫХ ЗАНЯТИЯХ ПО КУРСУ
«ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ СТИЛИСТИКА РУССКОГО ЯЗЫКА»**

Рассматривается творческая деятельность учащихся при изучении функциональной стилистики русского языка, описываются методы и приемы, позволяющие углубить теоретические знания.

Ключевые слова: стиль; стилистика; функциональная стилистика; анализ поэтического произведения; изобразительно-выразительные средства языка.

Возникновение стилистики явилось своеобразным ответом на вызовы гуманитарного знания, когда стала терять свои позиции риторика. «Понятие и термин “стилистика” появились в первой половине XIX века после так называемой “смерти” риторики. Редуцируя изложение истории стилистики, можно несколько провокационно заявить, что последняя четверть XX века принесла ей “смерть”» [1, с. 17].

Стилистика XX века пользовалась особым вниманием лингвистов. Ее называли «душой» каждого развитого языка. Стилистические учения развивались в трудах таких известных российских и белорусских ученых, как М. Н. Кожина, Г. Я. Солганик, К. А. Рогова, Н. И. Клушина, И. Б. Голуб, М. Е. Тикоцкий, А. И. Наркевич и др.

Сегодня существует большое количество определений стилистики, каждое из которых называет отдельную область ее изучения и имеет право на существование как особый раздел общей теории стилистики. Например, следует назвать стилистику кодирования / декодирова-